

Comma, 1(2003)

Comma, međunarodni časopis o arhivima, vodeća je serijska publikacija Međunarodnoga arhivskog vijeća (MAV) koja se besplatno distribuira članovima. Časopis se, počevši od 2001., objavljuje četiri puta godišnje. Objavljuje autorske radove, ali i izvješća i studije raznih tijela MAV-a. Težnja je svakoga broja poticanje što uspješnijega razvoja i organizacije arhivske struke i arhivske službe diljem svijeta. Pojedini članci iz dosad objavljenih brojeva dostupni su online na web stranicama MAV-a: www.ica.org

Tema ovoga broja, *Arhivi i domorodačko stanovništvo*, obrađena je deset priloga, koji potječu s različitih kontinenata.

Prvi članak dolazi iz Kanade. Robin i Julian Ridington u prilogu pod nazivom *Archiving Actualities: Sharing Authority with Dane-zaa First Nation* opisuju nastanak jednoga neobičnog domorodačkog arhiva. Autor, antropolog, započeo je 1964. bilježiti glazbu i govor pripadnika Dane-zaa naroda kao dio svoga terenskog istraživanja u Britanskoj Kolumbiji. Te prve zabilješke postale su jezgra današnjega arhiva u koji je sa svojim suradnicima prikupio približno 600 sati audiozapisa i 60 sati videozapisa, na kojima su zabilježena pripovijedanja, pjesme, plesovi te oko 5000 fotografija osoba, događaja i predjela. Arhiv je vlasništvo zajednice Dane-zaa naroda koja ga vodi i njime upravlja, a dostupan je svima. Nedavno je pod sponzorstvom Udruženja muzeja Britanske Kolumbije započela digitalizacija toga gradiva, a planira se izrada interaktivne baze podataka. Opisujući svoj rad, autori postavljaju i određena etička, metodološka i filozofska pitanja na koja su tijekom dugogodišnjega rada nailazili.

Tri članka koja slijede potječu iz Afrike i bave se pojmom usmenoga u arhivima. U prvom članku, *Every Chair had a Story: Orality, Record and Access*, Phaswane Mpa iz Južnoafričke Republike podsjeća nas da svaki zapis ima više nego jednoga autora i govori nam više od jedne priče. Štoviše, sam proces pohranjivanja stvara novi zapis i novu priču. Služeći se konkretnim primjerom radijskoga emitiranja zabilježenih priča, autor ispituje ulogu, identitet, odgovornost i djelokruga rada arhivista te se pita tko je »publika« kojoj oni služe i koja su njezina prava? Nastoji dokazati da su stvaratelji usmene umjetnosti dio te »publike« te predlaže višestruke uloge i odgovornosti za glavne sudionike uključene u procese prikupljanja i obradbe usmene umjetnosti. U drugom članku, *So It is African Although They Were Hiding It: Same-sex Sangomas and the Indigenous Oral Archive*, Ruth Morgan iz Južnoafričke Republike opisuje projekt južnoafričkoga Guy and Lesbian Archives (GALA) za stvaranje usmenog arhiva prikupljanjem životnih priča tradicionalnih liječnika, vidara (sangomas), koji su bili uključeni u homoseksualne veze. Cilj je projekta bio zabilježiti iskustva koja su bila marginalizirana u doba aparthejda i još uvijek su marginalizirana dominantnim oblicima usmenih arhiva u kojima je pojam spolnosti općenito tabu, a homoseksualnost kao dio iskustva domorodačke kulture potpuno nepriznata. Treći članak, *Engaging Orality Within the Archival Discipline - Its Contents and Discontents*, Shadracka Katuuu iz Kenije kritički je osvrt na položaj usmenoga (što uključuje usmenu predaju i usmenu povijest) u arhivističkim raspravama kojima, kao i u samoj arhivistici, po njegovu mišljenju, dominiraju zapadnjačke pretpostavke. Smatra da usmeni arhivi nisu ništa manje složeni niti važni nego tekstualni arhivi te da upravo u njima leži mogućnost odupiranja domorodačkih društava zapadnjačkoj kulturnoj hegemoniji.

Rad Tracy Jacobs i Sandre Falconer u članku *Ka Mua, Ka Muri Walking Backwards into the Future - Paths towards Managing Māori Information in Archives* istražuju napore Nacionalnoga arhiva Novoga Zelanda u primjeni politike Maorskoga/ne-Maorskoga bikulturalizma, politike koja podržava principe prihvaćene 1840. dogovorom u Waitangi

između britanske krune i Maora. Tim dogovorom Maorima je priznato pravo vlasništva i upravljanja njihovim materijalnim i nematerijalnim bogatstvima, što uključuje i maorsko znanje pohranjeno u arhivima. Otvorena su brojna pitanja: kako se maorsko znanje može identificirati unutar ogromne količine gradiva koje posjeduje Nacionalni arhiv Novoga Zelanda, što vlasništvo i upravljanje ovim znanjem zaista znači i kako može biti provođeno, koje je izmjene potrebno provesti unutar naslijeđenih zapadnjačkih pravnih i arhivističkih principa, nadalje, pitanje arhivističkoga opisa, prava intelektualnoga vlasništva, procesa nastanka zapisa i njegova vrednovanja.

Završnu grupu čini pet radova iz Australije. Njihovi autori složno zaključuju da je život domorodačkoga stanovništva u Australiji uvelike regulirala država i crkva. Vjerojatno najzloglašeniji primjer toga bila je raširena praksa odvajanje domorodačke djece od njihovih obitelji i njihovo odgajanje u europskim institucijama ili udomiteljskim obiteljima. Ono što se navodno radilo u najboljem interesu djece, zapravo je imalo za cilj plansko zatiranje domorodačke kulture. Zapisi o toj »ukradenoj generaciji« čuvaju se u arhivima diljem Australije. Oni čine dio dokaza o tom pokušaju kulturnoga genocida i važno su sredstvo za ponovno uspostavljanje i otkrivanje porodičnih veza za pripadnike »ukradene generacije« kao i veza s njihovom domorodačkom kulturom i identitetom. Danielle Wickman u članku *The Failure of Commonwealth Recordkeeping: The Stolen Generations in Corporate and Collective Memory* ukazuje na činjenicu da mnogi važni dokumenti koji su trebali pratiti postupak prisilnoga odvajanja djece od obitelji ili uopće nisu bili sastavljeni ili su poslije zagubljeni, odnosno na neki drugi način uklonjeni. Ti propusti u čuvanju dokumenata posljedica su i ilustracija rasističkih stavova bjelačkoga društva i same administracije, koja je te postupke provodila, držeći ih rutinskim, nevažnim i nedostojnim pune i precizne dokumentiranosti. U članku *Finding Stories of Stolen Lives – The work of the Victorian Koorie Records Taskforce* Emma Toon opisuje suradnju arhivista, pripadnika domorodačkoga stanovništva, vladinih činovnika i predstavnika crkve na ustanovljivanju i razvoju odgovarajućega režima zaštite, popisivanja, dostupnosti i informiranja o zapisima vezanim uz »ukradenu generaciju« pohranjenim u arhivima države Viktorija. Anne-Marie Schwirtlich, Jim Stokes i Paul Macpherson u svom radu *Bringing them Home: Database Ethics, Culture and Information about Indigenous Australians* izvješćuju o postupcima koje je pokrenuo Nacionalni arhiv Australije radi primjene preporuka objavljenih 1997. u Izvješću o rezultatima nacionalne istrage o razdvajanju domorodačke djece od njihovih obitelji u Australiji. Preporuke uključuju lociranje, zaštitu i popisivanje zapisa vezanih uz razdvajanje djece, kao sastavni dio pokušaja i težnji za uklanjanjem štete nastale razdvajanjem. Bogatstvo obavijesti o australskim Aboriđinima pohranjenih u spisima o zakupu Državne stambene komisije Novoga Južnog Walesa opisuje članak Georga Morgana *Decolonising the Archives – Who Owns the Documents?* Iako spisi uglavnom sadržavaju pogrdne i rasističke izjave i štetne odluke bijelih činovnika, oni ipak predstavljaju jedinstveni izvor obavijesti koje se mogu iskoristiti za povezivanje raspršenih skupina i zajednica. Wendy Borchers u radu naslovljenom *Preserving the Dreamtime: Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies / Australian Broadcasting Corporation Research Preservation Project, 1991-1992* opisuje suradnju između Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies i australske televizije na identificiranju, opisu i zaštiti televizijskoga programa vezanoga uz australsko domorodačko stanovništvo, a koji je nastao nakon 1950. Prilog ovom radu jest popis filmova važnih za kulturu i povijest australskih domorodaca.

Ivana Prgin